

TARAFI RUSYA OLAN PROJELER ARAPSAÇINA DÖNDÜ

Enerjide bitmeyen tango

Türkiye ile Rusya arasındaki enerji ilişkileri Güney Akım, Samsun-Ceyhan Boru Hattı, Akkuyu Nükleer Santral Projesi ve Nabucco projelerine bağlanmış durumda. Türkiye, Samsun-Ceyhan hattını gerçekleştirmek amacıyla Güney Akım'ı pazarlık konusu yapıyor. Türkiye'nin Güney Akım'a olur vermesi durumunda ABD destekli Nabucco Projesi ölmüş olacak. Enerji odaklı ilişkiler arapsaçına dönmüş durumda.

Bahadır Selim DİLEK

Türkiye, AKP hükümeti ile birlikte bir taraftan Atlantik ötesinde kurgulanan ve odak noktasında enerji kaynaklarının/güzeğahlarının güvenliğini içeren stratejilerin taşeronluğunu yürütürken, diğer yandan da ulusal enerji politikası tasarımı Rusya'nın eline teslim etme noktasına geldi. Ancak, gerek Washington yönetiminin Rusya'nın etkinliğini kırmayı öngören küresel enerji politikaları, gerekse AKP hükümetinin iç politika kaygıları ile yakın çevresini öne çıkarma çabası, Ankara-Moskova hattındaki enerji diplomasisinin arapsaçına dönmesine neden oldu. Rusya'nın stratejik manevralarına, taktik yaklaşımlarla yanıt vermeye çalışan AKP, enerji konusunda Türkiye'yi neredeyse çıkmaza soktu.

Mavi Akım ile birlikte başlayan "bağımlılık" süreci, 2002 yılında AKP hükümetinin iktidara gelmesi ile birlikte hız kazanmıştı. Bu noktadaki değerlendirmeler "Ankara-Moskova ilişkileri hızla gelişiyor. Ticaret hacmi katlanarak artıyor" retoriği ile öne çıkarılmak istense de gelişmelerin arka planında Türkiye'nin Rusya'ya enerji bağımlılığının geri dönülmez bir noktaya gelmesine kesin gözüyle bakılıyor. Türkiye açısından hiç de olumlu bir tabloya işaret etmeyen gelişmeler, AKP'nin enerji konusunda Türkiye'yi hızla bir kapana sıkıştırmasının önünü açmış durumda.

İçinde Türkiye'nin ve Rusya'nın yer aldığı bölgesel/ulusal enerji projeleri üzerinde Ankara ve Moskova arasında bir süreden buyana adeta bir satranç oynanıyor. Samsun-Cey-

han, Güney Akım, Akkuyu Nükleer Santrali projeleri başta olmak üzere, Moskova yönetiminin Türkiye'de HES ve doğalgaz dağıtım şebekelerinin işletmeciliği gibi enerji işbirliğinin diğer konu başlıkları pazarlık masasında. Ancak, her konu başlığında güçlü olan taraf diğer tarafı sıkıştırma çabası içinde. Bu da bugün için bütün enerji projelerini açmaz içinde bırakıyor. Ancak AKP'nin projelere ilişkin yaklaşımını orta ve uzun erimli bir strateji içine oturtmamış olması, söz konusu projelerdeki açmazların aşılması durumunda bile sürecin Türkiye aleyhine işleyeceğini gösteriyor.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın geçen ay Moskova'ya yaptığı ziyaret sırasında da taraflar stratejik hamlelerini yaptılar, ancak ne Türkiye ne de Rusya oyunu

tam olarak sonuçlandırarak nihai halmeyi gerçekleştirmedi.

Bitmeyen tango'nun figürleri

Tabloyu daha iyi ayrıntılandırmak için Türkiye ile Rusya arasında bitmeyen tango'nun figürlerine kısaca bir göz atmakta yarar var:

AKP, sürecin başından bu yana Samsun-Ceyhan'ı öne çıkarma çabası içinde. Ancak, Moskova yönetiminin Samsun-Ceyhan konusunda ciddi çekinmeleri bulunuyor. Rusya hem bu projede büyük ortak du-

rumunda olmak istiyor hem de petrol taşıma ücretinin indirilmesini bekliyor. Diğer yandan, her ne kadar Kremlin'in talimatları doğrultusunda sınırlı bir petrol güvencesi verilmiş olsa da, Türkiye açısından Rusya'nın Samsun-Ceyhan'da atmış olduğu adımlar da yeterli görünmüyor. Rusya'nın ulusal petrol şirketi Transneft, Boğazlar'dan taşınmakta olan petrolün bile çok daha ucuza geldiğini açıklayıp, bu noktada Türk kamuoyunda soru işaretlerini de beraberinde getiren bir manevra yapmıştı.

Rusya açısından kritik önemi haiz olan ise Güney Akım projesi. Güney Akım, Moskova yönetiminin; ABD destekli olan ve Avrupa ülkelerinin Rusya'ya olan enerji bağımlılığını ortadan kaldırmasını öngören Nabucco'ya alternatif gördüğü bir proje. Bu nedenle Rusya'nın enerji politikaları açısından kritik bir konumda bulunuyor. Güney Akım'ın yaşama geçmemesi, Nabucco'nun içinin doldurulması ve Avrupa ülkelerine gaz taşınması; Moskova yönetimi açısından adeta bir kabus senaryosu. Güney Akım'ın Türkiye'nin Karadeniz'deki münhasır ekonomik bölgesinden geçecek olması, bu projede Ruslar AKP'nin iznine muhtaç kılınmış durumda.

Rusya Güney Akım'da çok yönlü bir diplomasi izliyor. Bir yandan,

Nabucco'nun Avrupa ortaklarını yanına çekmeye çalışırken diğer yandan da Avrupalı büyük sermayeyi de projeye dahil ediyor. Nabucco'nun Avrupa'daki ortakları Bulgaristan, Macaristan, Avusturya, Rusya'yı karşılığın almamak için Güney Akım projesinin de altına imzalarını atmışlardı.

Diplomatik denklemler

Bu iki proje açısından Moskova yönetimi, "Güney Akım'da Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesinde inşaat iznine" karşılık, Samsun-Ceyhan'ı masaya koyarken, Türkiye ise diplomatik denklemi, "Önce Samsun-Ceyhan'a ilişkin pürüzler giderilsin, süreç içinde gerekli prosedürler tamamlandıca deniz altında inşaat iznini verebiliriz" yönünde oluşturdu. Bu denklem, ciddi anlamda rahatsızlık yaratmış olacak ki, Rusya Başbakan Yardımcısı İgor Seçin, daha Başbakan Erdoğan'ın temaslarının sıcaklığı sürerken, inşaat izni ile ilgili olarak "Biz bu ertelemenin nedenlerini anlayamıyoruz. Türk partnerlerimiz Gazprom'un bu proje için istediği bir dizi belgeyi henüz temin etmediğini söylüyorlar. Ama Gazprom bunları vermez çünkü söz konusu boru hattının geçeceği yerlerde Gazprom'un araştırma yapabilmesi için izinler daha yeni verildi" demesi dikkat çekiciydi.

Bu noktada Rusya, Avrupalılara Güney Akım'ın özellikle denizaltı kısmından pay verip Türkiye üzerinde baskı kurmak için de önemli bir manevra da yaptı. Gazprom Yönetim Kurulu Başkanı Alexey Miller ve BASF SE Yönetim Kurulu Başkanı Jürgen Hambrecht da 21 Mart'ta Moskova'da, BASF'a bağlı şirketlerden Wintershall'ın Güney Akım'da yüzde 15 hisse almasını öngören bir mutabakat muhtırasına imzaladılar. Anlaşma, Gazprom'un şirketteki yüzde 50 hissesini korumasını öngörürken, şirket Güney Akım boru hattının deniz altı kısmının geliştirilmesi, inşası ve işletmesinden sorumlu olacak.

Bu iki diplomatik denklemin çözümü için, siyasi

pazarlıklardan sonuç alınamayınca Türkiye ile Rusya arasındaki diğer enerji işbirliği projeleri pazarlık kozları durumuna geldi. Stratejik pazarlık noktalarına AKP'nin -doğalgaz fiyatında indirim ve al ya da öde uygulamasının 2014'e kadar dondurulması önerisi gibi- iç politikaya yönelik taktik manevraları da eklenince, sıkıntı bir kat daha arttı. Rusya açık açık, "Bizim size sağlayacağımız bu avantaj, doğalgaz sattığımız diğer ülkeler için de örnek oluşturabilir" derken, pazarlık konusunda kapıyı aralık bırakıp, Nükleer Santral'e ilişkin sıkıntılarda taviz ve Güney Akım için inşaat izni gibi stratejik noktaları masaya getirebileceği mesajını vermiş oldu. Rusya stratejik enerji başlıkları olan Samsun-Ceyhan, Güney Akım ve Akkuyu Nükleer Santrali konularını; yürümekte olan pazarlıkları, doğalgazda al ya da öde formülünün dondurulması önerisine bağlamış oldu.

Ezcümle, AKP hükümeti Rusya'nın stratejik manevralarına taktik manevralarla karşılık vermeye çalışırken, kamuoyunda kim-

senin aklına da "al ya da öde formülünün ün

2014'e kadar dondurulmasını istemek yerine, neden en başta bu formül kabul edildi" diye sormak da gelmedi.

Öte yandan Türkiye Güney Akım'a vize verirse, ABD'nin büyük önem verdiği Nabucco da hiç yaşama geçmeden "ölü doğmuş büyük projeler" mezarlığına defnedilecek. Güney Akım'ın Avrupa'ya gaz taşınması, Türkiye'nin Irak'taki enerji pastasından almayı öngördüğü pay konusunu da etkileyecek gibi görünüyor. Çünkü, Türkiye Irak'taki enerji projelerine ve özellikle de doğalgaz yataklarının işletilmesine talip olurken, bunun Batı'nın enerji konusundaki yaşamsal çıkarlarına da önemli bir destek sağlayacağı argümanını kullanıyordu. Güney Akım'a yakılacak yeşil ışık, Ankara'nın bu argümanını geçersiz kılmış olacak. Irak'taki Bölgesel Kürt yönetimi ile yürütülen işbirliğinin enerji ayağında da doğalgaz konusu ve bu bölgeden çıkarılacak gazın, Nabucco'ya eklenmesi projesi önemli bir yer tutuyordu.

Sonuç olarak, AKP dış politika uygulamalarında Türkiye'yi çıkmaza sokan yaklaşımlarının benzerini enerji konusunda da sergilemeyi sürdürüyor. Türkiye enerji güvenliğini uluslararası oyunlara feda ederken, tek taraflı bağımlılık yaklamışından da geri adım atacak gibi görünmüyor. ■

ENERJİ POLİTİK

Doç. Dr. Mitat ÇELİKPALA

Türkiye-Rusya ve Nükleer

Japonya'da 11 Mart'ta meydana gelen deprem ve sonrasında oluşan tsunaminin yarattığı felaket, uluslararası toplumu derinden sarstı. Fukuşima'daki nükleer enerji santralinde meydana gelen patlamalar ise deprem ve yarattığı olumsuz sonuçların farklı bir boyutunu daha gündeme taşıdı. Nükleer enerjinin güvenliği ve güvenilirliği tartışması hızla "çevrecilerin gündemi/takıntısı" olmaktan çıktı, toplumun gündemi haline geldi. Somutlaşan nükleer risk Almanya ve Fransa'da yapılan yerel seçimleri etkiledi, hükümetlerin başarısız sonuçlar almasına yol açtı.

Japonya'da reaktörlerin yarattığı tehdidin tırmandığı dönemde, 17 Mart'ta Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, gündemi ağırlıklı enerji ve Akkuyu Nükleer santral olan Rusya ziyaretine başladı. Başbakan, tesisin yapımı konusunda şüphe olmadığını, örnek tesis inşa edileceğini yineledi. Rus lider Medvedev'de Akkuyu'daki tesisin Japonya'dakinden farklı ve yeni bir teknolojiyle yapılacağını, depremin temel bir değişiklik gerektirmediğini söyledi. Gelişmeler, "Nükleer nasıl bir teknoloji; bu işin uzmanı olarak kabul edilen ülkeler de bile tüm dünyayı etkisi altına alabilecek olumsuz gelişmeler oluyorsa Türkiye'de bunu nasıl ele almak gerekir; bu projenin Rusya ile yapılmasının gerekçesi ve sonuçları neler olabilir" gibi sorular kafaları meşgul etmeye başladı.

Rusya, 1950'li yıllardan günümüze nükleer enerji ile içli dışlı. Şu anda Rusya'da işler durumda 31 nükleer tesis bulunuyor. Rusya, aralarında İran, Hindistan, Çin ve Türkiye'nin de yer aldığı 14 ayrı ülkede de nükleer santral inşa ediyor ya da etmeyi planlıyor. Ülkenin elektrik üretiminin yüzde 16'sını nükleerden sağlıyor. Bunu 2020'de yüzde 23 seviyesine çıkarmayı hedefliyor. Rusya 1990'larda durağan hale gelen nükleer enerji sektörünü yeniden canlandırmaya çalışıyor. Bu ekonomik hedeflerin sonucu olarak görülebilecek politik-stratejik etkinlikse cabası. Japonya'da yaşananlar ise Rusya'nın, Çernobil'den alınan derslerle modernize edildiği belirtilen teknolojiyi pazarlamasının bir aracı haline geliyor.

Bizi ilgilendiren, Türkiye'nin şu aşamada nükleer enerjiye ne düzeyde ihtiyacı var sorusu kadar bunun kiminle ve nasıl yürütüleceği sorusudur. "Nükleer enerji, ucuz, temiz ve sürdürülebilir bir enerji midir" tartışmasını uzmanlarına bırakarak genel politik-stratejik sonuçlara da odaklanmak gerekir. Nükleer enerji, Türkiye'nin enerji çeşitlendirme stratejisinin bir ayağı olarak görülüyor. 2030 itibarıyla elektrik ihtiyacının yüzde 20'sini nükleerden sağlamayı hedefliyor. Öngörülebilir ve öngörülemez kazaların yanı sıra kurulum süresi, teknolojinin transferi, yakıt sağlanması ve atıkların yarattığı sonuçlar aklı ilk gelen sorun başlıkları. Ayrıca kaynakları çeşitlendirme ve bağımlılık tartışmaları da gündemde. Sorun, "Atılan taşın ürkütülen kurbağaya değip değmeyeceği" noktasında kilitleniyor. Rusya'nın İran'da yaptığı santralin bir türlü bitirilememesi, uluslararası alanda yarattığı tartışmalar, İran üzerinde artan Rus baskısı, Rusya'nın doğal gazı Ukrayna ve Gürcistan'da bir silah olarak nasıl kullandığı gibi örnekler politik-stratejik açıdan akılları karıştırıyor. Buna bir de Rusya'ya karşı petrol ve doğalgaz bağımlılığı, yapılmaya çalışılan yeni nakil hatlarının inşası pazarlıkları da eklenince, "Enerji alanında tam bağımlı, Rusya'ya çalışan bir Türkiye" senaryoları akılları daha da karıştırıyor. Rusya'nın enerji politikası mı yoksa bizim ki mi süreci belirliyor, Türkiye İran ya da Gürcistan değildir demek bizi kurtarır mı?

Diğer taraftan Fukuşima'daki patlamalardan sonra Batılı ülkeler, kamuoylarında oluşan endişeyi gidermeye çalışıyorlar. Türkiye'nin de, en azından gelişmeleri görmek amacıyla bir an için de olsa duraksaması gerek miyor mu?

